

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІКИ ГАРЯЧОГО БАТИКА В СТАНКОВІЙ КОМПОЗИЦІЇ

Київський національний університет технологій та дизайну

Надано результати дослідження живописних можливостей техніки гарячого батику при створенні станкових композицій. Метою стало визначення принципів роботи та технологічних особливостей при створенні живописних робіт на основі натуральних тканин – бавовни, шовку. На основі наведених прикладів визначено методiku роботи над композицією та з'ясовано особливості взаємодії матеріалів, охарактеризована сутність та послідовність роботи при створенні станкової композиції в техніці гарячого батику.

Ключові слова: батик, текстиль, дизайн виробів з текстилю, властивості матеріалів.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою в роботах в техніці гарячого батику є те, що акцентуються суто декоративні якості цієї техніки, такий фактор обумовлений історичною традицією використання технології для оздоблення предметів одягу, та походженням переважної кількості відомих історичних центрів батику з південної Азії, де на образотворче мистецтво впливають такі чинники ісламської культури як стилізація, пріоритет геометричних та рослинних мотивів, акцентована символіка кольору [1]. При цьому живописним можливостям цієї техніки не приділяється достатньої уваги, хоча, наприклад, така якість цієї технології як проникнення фарби в текстуру полотна, коли профарбовується кожна нитка основи наскрізь, на відміну від олійного або акварельного живопису в якому фарба наноситься на поверхню-основу, надає можливості максимально розкрити якості кольору. З іншого боку, технологія фарбування тканини в масі, розтікання фарби по структурі вологої тканини призводить до недостатньо контрольованих ефектів, що, в свою чергу, може бути гарним методом для досягнення декоративних цілей, проте не підходить для вирішення живописних задач, наприклад, для реалістичних композицій. Так само і великий тоновий контраст між сухою поверхнею і мокрим полотном під час роботи; взаємодія кислотних анілінових барвників має нехарактерні для більшості фарб, що використовуються для живопису результати під час змішування; деяка пропорційна несталість форм під час повторного

натягування полотна на підрамник; усадка ниток натуральних тканин видаються надто ускладнюючими факторами для використання техніки гарячого батика для живопису. Однак корекція традиційного технологічного процесу надає більшої свободи можливостей застосування цієї техніки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Технологія створення зображень на натуральних тканинах за допомогою розпису має давню і, наразі, достатньо ретельно досліджену історію. Найдавніші зразки знайдені в Єгипті датуються V ст. н.е. Серед історичних об'єктів – японські ширми періоду Нара (616 – 794рр.), авторство приписують китайським майстрам. Розвиток технології гарячого батика прив'язаний до виробництва шовку і першим таким центром був Давній Китай. З різними етнокультурними та технологічними особливостями батик набув популярності та розвитку в Індії, Індонезії, Японії та Африці (сучасні Нігерія, Кенія, Танзанія). Проте, згідно історичних відомостей, техніка гарячого батика прийшла в європейське мистецтво саме з країн Південної Азії, з Індонезії. В першій пол. XIX ст. були відкриті перші голландські мануфактури де вироблявся батик, [4]. Одночасно з поширенням техніки закріпився і метод фарбування, більш придатний для виробів масового виробництва, як- то фарбування тканини в масі, використання штампів, пріоритет ефектів (кракле, тощо). В багатьох джерелах вказується на раціональність застосування спеціальних мобільних підрамників багаторазового використання [3,4]. Також недостатньо уваги приділяється розробці ескізу, тональному вирішенню майбутньої роботи по найсвітліших і найтемніших плямах. В цілому такі методи оптимально підходять при створенні декоративних композицій, де головним завданням є кольорове умовне рішення, стилізація, а контрольованість і точність зображення не мають першорядного значення. Подібні критерії стали визначальними для розуміння техніки гарячого батика як складової декоративно-прикладного мистецтва.

Формулювання цілей та завдання статті. Метою роботи є дослідження та аналіз практичного досвіду створення живописних станкових робіт із застосуванням традиційної технології гарячого батика з використанням натуральних тканин (шовк, бавовна) та мінеральних анілінових фарбників.

Основна частина. Аналізуючи чинники, що впливають на процес створення батичних композицій, слід виділити найважливіші. Першорядною задачею має стати ретельно пророблений і вирішений за тональними плямами [2] підготовчий ескіз, розроблений з урахуванням пропорцій майбутнього полотна, а також ескіз-кальку відповідно до розмірів роботи. Кольорове, стилістичне вирішення визначається вже на цьому етапі роботи. Слід зазначити, що принципові зміни і виправлення при створенні роботи в техніці гарячого батика неможливі через особливості технологічного процесу -

технологія маскуванню окремих частин полотна воском унеможливають зворотній процес (або роблять занадто складним і непередбачуваним). Тому всі принципи композиційні рішення мають бути пророблені вже на етапі створення ескізу. Калька-ескіз є важливим елементом для відтворення складних фрагментів зображення, коли небажаними є сліди від олівця на завершених роботах. Другою важливою складовою підготовки до роботи є обов'язкове декатування тканини перед натяжкою на підрамник. Через властивості тканин з натуральних волокон давати усадку при взаємодії з гарячою водою та парою, процес декатування забезпечує від пропорційних змін під час видалення воску на кінцевих етапах роботи. На практиці цей ефект найбільш помітний після першого нанесення фарбника - не декатована тканина помітно провисає, особливо критичним чинником це буде при створенні великих за площею робіт, в такому разі розтікання фарби стає менш контрольованим. Для шовкових і маючих в складі волокон шовк тканинах обов'язкове прання для остаточного видалення білку серіцину [5]. Хороші результати показало машинне прання в режимі делікат. Така підготовка майбутнього полотна забезпечує кращу якість проникнення фарби в волокна тканини, та забезпечує від появи світлих плям та ореолів в місцях тканини з більшим вмістом серіцину під час нанесення фарби. Для бавовняних тканин прання застосовується також, проте час для цього процесу значно менший, а для батисту достатньо декатування, тобто існує залежність від щільності текстильного полотна. Окремо треба зазначити доцільність використання виключно стаціонарного підрамника на якому потім і планується експонуватись завершена композиція – такий метод дозволяє мінімізувати пропорційні та просторові перекося зображення, що виникають внаслідок повторної натяжки полотна на підрамник. Найбільша різниця між використанням стаціонарного та розсувного, спеціального для батик підрамника помітна в роботах великого формату, більшого за 90 см по довшій стороні. В процесі роботи на етапах проробки принципово великих площин слід зазначити важливість зволоження всього полотна водою, що дозволяє рівномірно розтікатися фарбі та робить можливим цілісне сприйняття роботи в процесі, коли частини вже вкриті шаром воску. Найкращих результатів можливо досягнути, використовуючи водяний розпилювач, за допомогою якого досягається рівномірне за часом і кількістю нанесення води. Важливим фактором також є використання відповідних інструментів. Якщо для декоративних робіт, де взаємодія лінії, площини, кольору є умовною використовують чантінг або його електричний аналог для тонкої детальної проробки і великі, часто жорсткі пензлі для перекриття воском більших ділянок, то для живописних композицій в техніці батик більш придатними виявились круглі пензлі з білячого та колонкового волосу. Такі пензлі використовуються для нанесення воску і даний метод дозволяє проявити

більше живописних можливостей Також слід зазначити виключно горизонтальне положення полотна в процесі роботи. На прикладах, наведених нижче можна помітити як технологічні вдосконалення дозволяють створити контрольоване за процесом і передбачуване за результатом живописне полотно (рис. 1, рис. 2). Портрет (рис. 1) виконаний на фулярі, досить щільному, і завдяки матовій текстурі тканини, здатному добре передавати колір. Завдяки ретельній натяжці на підрамник вдалося зберегти індивідуальні характеристики і запобігти перекосам тканини навіть при провисанні мокрого шовку та після видалення воску за допомогою гарячої праски. Друга робота (рис 2) - міський краєвид виконаний на бавовні - слід відмітити, що на різних за складом та фактурою тканинах фарба виглядає по різному, окрім суто фізичних властивостей більш цупких тканин вбирати більшу кількість пігменту і відповідно передавати глибшу гаму тонів тут ще спрацьовує візуальний ефект від текстильної фактури. На відміну від, наприклад, олійного, акварельного живопису, де фарба накладається на поверхню, утворюючи шари, в батику фарба проникає вглиб полотна, наскрізь і це створює додатковий живописний ефект.

Рис. 1. «Тоня» - начерк і робота (52x38см, гарячий батик, фуляр, 2015р.)
Автор – Балан У.Г.

Рис. 2. «Одеса, будиночок на вул. Піонерській» - начерк і робота (50x40см, гарячий батик, батист, 2016р. Автор – Балан У.Г.

Висновки. Визначено основні чинники, які впливають на вирішення технологічних складностей при роботі над станковою композицією в техніці гарячого батика: увага до розробки остаточного ескізу, підготовка тканини перед роботою, особливості натяжки на підрамник, використання круглих м'яких пензлів для нанесення воску, рівномірне зволоження великих площин на перших етапах роботи. Сплановано послідовність етапів створення живописної композиції та з'ясовано технологічні особливості взаємодії матеріалів, проаналізовано та оптимізовано ряд проблематичних процесів в ході роботи. На прикладі портрету, виконаного на фулярі та міського краєвиду на батисті показано, як за допомогою нескладних технологічних прийомів можна удосконалити цю техніку і досягнути бажаних і контрольованих результатів при створенні реалістичних станкових композицій в техніці гарячого батика. Можна вважати техніку гарячого батика повноцінною живописною технікою з великим візуальним потенціалом на відміну від звично закріпленої за батиком ролі в декоративно-прикладному мистецтві.

Перспективи подальших досліджень. Техніка гарячого батика, маючи багатовікову традицію та історію не втрачає актуальності в розвитку сучасного образотворчого мистецтва та дизайну. Поєднання традиційних технологій та сучасних матеріалів, переосмислення цілей та задач візуального мистецтва створює поле для подальших досліджень та розвитку в цій галузі.

Література

1. Achjadi J. Glory of Batik: The Danar Hadi Collection / Achjadi J. – Jakarta: Tuttle Publishing, 2011 – 336 с.
2. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Арнхейм Р. – М.: Архитектура-С, 2012. – 392 с.
3. Робинсон Р. Искусство батика. Техники и образцы. / Робинсон Р. – М.: Ниола-пресс, 2008 – 96 с.
4. Стоку С. Батик. Современный поход к традиционному искусству росписи тканей. Практическое руководство./ С. Стоку – М.: Ниола-21век, 2006. – 96 с.
5. Эрл К. Роспись по шелку. Основы мастерства. / К. Эрл – М.: Арт-Родник, 2010. – 112 с.

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНИКИ ГОРЯЧЕГО БАТИКА В СТАНКОВОЙ КОМПОЗИЦИИ

У.Г. Балан

Представлены результаты исследования живописных возможностей техники горячего батика при создании станковых композиций. Целью стало определение принципов работы и технологических особенностей при создании живописных работ на основе натуральных тканей - хлопка, шелка. На основе приведенных примеров определена методика работы над композицией и выяснены особенности взаимодействия материалов, описаны суть и последовательность работы при создании станковой композиции в технике горячего батика.

Ключевые слова: батик, текстиль, дизайн изделий из текстиля, свойства материалов.

FEATURES OF THE TECHNIQUE OF BATIK IN THE EASEL COMPOSITION

U. Balan

The results of research of scenic possibilities of batik technique at creation of easel compositions are given. The purpose was to determine the principles of planning the course of work and technological features when creating paintings on natural fabrics - cotton, silk. On the basis of the examples given, the order of work on the composition is determined, and the peculiarities of the interaction of the materials are specified, a series of problematic processes are described, and the nature and sequence of work in the creation of easel composition in the technique of batik are described.

Key words: batik, textile, properties of materials, design of textile product, design of products made of natural fabrics.